

İbnü'l-Ebbâr, *Tekmiletü's-Şıla* (1. cilt Alfred Bel ile birlikte, Cezayir 1920); *ez-Za-hîretü's-seniyye fî târihi'd-Devleti'l-Merîniyye* (Cezayir 1921); *Alkame el-Fahl, Dîvân* (Cezayir 1925); *Urve b. Verd, Dîvân* (Cezayir 1926); *Zeccâcî, el-Cümel* (Cezayir 1926).

İbn Ebû Şeneb'in *Encyclopédie de l'Islam*'ın birinci edisyonunda çok sayıda maddesiyle bazı dergilerde ilmî makaleleri ve Ahmed Teymur Paşa, Muhammed Kürd Ali, Hasan Hüsnî Abdülvehhâb, M. Godera, M. Miguel Asin Palacios, M. A. Griffth ve M. Kratchowsky gibi zamanın ilim adamları ile aydınlarına gönderdiği ve birçoğunu sanatlı nesirle kaleme aldığı mektupları ve çeşitli kongrelerde sunduğu tebliğleri, verdiği konferansları bulunmaktadır. İbn Ebû Şeneb'in ayrıca klasik ulemâ üslûbu üzere kaleme aldığı birçok manzumesi mevcuttur. Gençlik yıllarında yazılmış bu manzumeler hicvin dışında değişik temaları kapsamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, II, 1626-1627; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 289; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-â'lamî'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 189-191; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 266-267; Abdurrahman b. Muhammed el-Cilâlî, *Muhammed b. Ebî Şeneb*, Cezayir 1983; Zekî Mûcâhid, *el-A'lâmü's-Şarkîyye*, Beyrut 1994, II, 923-925; "el-'Allâme Muhammed Ebû Şeneb", *MMİADm.*, X/4 (1930), s. 238-240; M. Hadj-Sadok, "İbn Abî Şhanab", *EI*² (İng.), III, 689-691; Âzertâş Âzernûş, "İbn Ebî Şeneb", *DMBİ*, II, 666-667.

MUSTAFA ÖZ

İBN EBÜ ŞERİF, Burhâneddin

(برهان الدين ابن أبي شريف)

Ebû İshâk Burhânüddin İbrâhîm
b. Muhammed b. Ebî Bekr
el-Makdisî el-Misrî
(ö. 923/1517)

Tefsir, hadis ve fıkah âlimi.

18 Zilkade 836'da (6 Temmuz 1433) Kudüs'te doğdu. İlk bilgileri, kendisi gibi İbn Ebû Şerîf İakabiyla anılan ağabeyi Kemâleddin Muhammed'den öğrendi. Kur'ân-ı Kerim'i ezberledikten sonra Şemseddin İbn İmrân'dan Ebû Ma'bed İbn Kesîr ve Ebû Amr b. Alâ kıraatleri üzere tecvid ve tashîh-i hurûf dersleri aldı. Kudüs'te Sirâceddin er-Rûmî ve Ya'kûb er-Rûmî gibi âlimlerden Arap dili ve edebiyatı, usul, mantık, meânî ve Hanefî fıkah konularında istifade etti. Tahsilini ilerletmek için gittiği Kahire'de Emîn Aksarâyî'den Tef-

tâzânî'nin *Şerhu'l-'Akâ'id*'ini, Celâleddin el-Mahallî'den fıkah usulüne dair *Cem'ü'l-cevâmî*'in şerhini okudu. Ayrıca Alemüddin Sâlih b. Ömer el-Bulkînî, Kâdîkudât Şemseddin Muhammed b. Ali el-Kâyâtî ve İbn Hacer el-Askalânî'den fıkah, Şehâbeddin Ahmed b. İsmâil el-İbşî'tî'den ferâiz ve hesap, İbnü'd-Deyrî'den tefsir dersleri aldı. 853'te (1449) babası ve kardeşiyle beraber hac için Mekke'ye giden İbn Ebû Şerîf burada Takıyyüddin İbn Fehd el-Mekkî, Ebû'l-Feth İbnü'l-Merâgî ve İbnü'z-Ziyâ el-Mekkî'den hadis dinledi; bazı hocalarından kıraat okutmak ve fetva vermek için icâzet aldı. Hacdı sonradan kızıyla evlendiği Mısır'ın kâdîkudâtı Şerefeddin Yahyâ b. Muhammed el-Münâvî'nin derslerine devam etti ve ona niyâbeten kadî (şeyhülislâm) seçildi; Ezher ve İbn Tolun Camii'nde, el-Medresetü'l-Hicâziyye'de ve Câmîu'l-Fekkâhîn'de tefsir, fıkah, hitabet dersleri verdi.

İbn Ebû Şerîf 898'de (1493) Şam'a giderek Sümeysât'ta ikamet etmiş, bu sırada Şemseddin İbn Tolun kendisinden ders almış, aynı yıl uzun müddet ayrı kaldığı Kudüs'e dönerek Salâhiyye Medresesi'nde ders vermeye başlamıştır. Ancak sonraları iki defa Kahire'ye gidip geldiği, orada öğretimle uğraştığı söylenir. Bedreddin el-Gazzî ve Zeynüddin Ömer b. Ahmed eş-Şemmâ Kahire'de onun derslerine devam edenler arasındadır. Şeyhülislâmlık vazifesinden herhangi bir ücret almayan ve geçimini Kudüs'teki kendisine ait sabun imalâthanesinden temin eden İbn Ebû Şerîf 906'da (1500) tayin edildiği Mısır kadılığında dört yıl hizmet verdi. Ardından Kahire'deki Gavrî Medresesi'ne müderris oldu. Ancak zina ettiklerine dair baskı altında itirafta bulunduktan sonra bu ikrardan dönen kimselerin recmedilmemesi yönündeki görüşü sebebiyle bu görevden azledildi. Daha sonra evine çekildiyse de halk kendisinden faydalanmaya devam etti. İbn Ebû Şerîf 28 Muharrem 923'te (20 Şubat 1517) Kahire'de vefat etti. Abbasî Halifesi Mutevekkil-Alallah'ın kıldırıldığı cenaze namazından sonra İmam Şâfiî'nin kabrine yakın bir yere defnedildi.

Eserleri. Bir divan oluşturacak kadar şiirleri de bulunduğu belirtilen İbn Ebû Şerîf'in çoğu günümüze ulaşmamış olan belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Şerhu'l-Hâvî*. Abdülgaaffâr b. Abdülkerîm el-Kazvî'nin Şâfiî fıkahına dair *el-Hâvî's-sağîr* adlı eserinin şerhidir. 2. *Şerhu'l-Minhâc*. Nevevî'nin *Minhâcü't-tâlibîn* adlı fıkha

dair eserinin dört ciltlik şerhidir. 3. *Şerhu't-Tuhfeti'l-kudsiyye fi'l-ferâ'iz*. İbnü'l-Hâim'in manzum eserinin şerhidir. 4. *Şerhu'l-Behceti'l-verdiyye. el-Hâvi's-sağîr* in Zeynüddin İbnü'l-Verdî tarafından nazma çevrilmiş şekline yapılan bir şerh olup tamamlanmamıştır. 5. *Şerhu'l-İrşâd fî usûli'l-hadîs*. İbnü's-Salâh'ın *'Ulûmü'l-hadîs* adlı eserinin Nevevî tarafından *el-İrşâd fî usûli'l-hadîs* adıyla ihtisar edilen metninin şerhidir. 6. *Şerhu Kavâ'idü'l-İ'râb*. İbn Hişâm en-Nahvî'nin asıl adı *el-İ'râb 'an kavâ'idü'l-İ'râb* olan eserinin şerhi olup Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunmaktadır (Veliyyüddin Efendi, nr. 2965; ayrıca bk. *DMBİ*, II, 664). 7. *el-İkdü'n-nadîd fî şerhi 'Akîdeti'bni Dağıkal'id*. 8. *Hâşiye 'alâ Şerhi 'Akâ'idü'n-Neseffî*. Teftâzânî'nin *'Akâ'idü'n-Neseffî*'ye yazdığı şerhin hâşiyesidir. 9. *Nazmü'l-Varakât*. İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin Şâfiî usul-i fıkahına dair *el-Varakât* adlı risâlesinin nazma çevrilmiş şeklidir. 10. *Nazmü Nuḥbeti'l-fiker fî muştalaḥi ehli'l-eser*. İbn Hacer el-Askalânî'nin ulûmü'l-hadîse dair eserinin 100 kûsur beyitle nazma çevrilmiş şeklidir. 11. *Nazmü Luḳatati'l-'aclân*. Zerkeşî'nin asıl adı *Luḳatatu'l-'aclân ve bülletü'z-zamân fî usûli'l-fıkḥ ve'l-hikmeti ve'l-manṭıḳ* olan eserinin nazma çevrilmiş şeklidir. 12. *Nazmü Tehzîbi'l-manṭıḳ*. Teftâzânî'nin *Tehzîbü'l-manṭıḳ ve'l-kelâm* adlı eserinin nazma çevrilmiş şeklidir. 13. *Nazmü 'Akâ'idü'n-Neseffî*. Ebû Hafs Necmeddin en-Neseffî'nin *'Akâ'idü'n-Neseffî* diye bilinen risâlesinin nazma çevrilmiş şekli olup asıl adı *el-Ferâ'id fî nazmi'l-'Akâ'id*'dir. 14. *Nazmü rivâyeti Ebî 'Amr*. Eserde Ebû Amr'ın kıraati yaklaşık 500 beyitle nazma çevrilmiştir. 15. *Manzûme fi'l-kırâ'ât*. İbn Ebû Şerîf'e ait olduğu belirtilen, fakat hakkında başka bir bilgi verilmeyen (Ali Şevvâh İshak, IV, 167) bu eserin *Nazmü rivâyeti Ebî 'Amr* ile aynı eser olması muhtemeldir. 16. *Tefsîrû'l-âyeteyn ve'l-hadîs*. İki âyetle (el-Bakara 2/257; ez-Zümer 39/53) Hz. Peygamber'e salavat getirilmesine dair bir hadisin (Tirmizî, "Kıyâme", 23) tefsirinden ibaret olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Ayasofya, nr. 393). 17. *Es'ile. Dârü'l-kütübi'l-Misriyye*'de kayıtlı (nr. 25920^B) küçük bir risâle olup müellifin fıkha dair bazı sorulara verdiği cevapları ihtiva eder (*DMBİ*, II, 664). 18. *Tefsîru sûreti'l-Kevser*. 879'da (1474) yazılmış olan bu eserin bir nüshası *Uḳūdü'd-dür ve'l-*

cevher fi nebzetin min esrâri sûreti'l-Kevşer adıyla Şam'da Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de kayıtlıdır (nr. 5881). 19. *Kaşide-tü'bni Ebî Şerîf* (Brockelmann, GAL, II, 24).

BİBLİYOGRAFYA :

Tirmizî, "Kıyâme", 23; Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmî*, I, 134-136; Süyûtî, *Nazmü'l-İkân*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-ilmîyye), s. 26; Dâvûdî, *Ṭabakâtü'l-müfessirîn* (Lecne), I, 16-18; Gazî, *el-Kevâkibü's-sâîre*, I, 102-105; *Keşfü'z-zunûn*, I, 70, 124, 259, 372; II, 1148, 1153, 1157, 1936-1937, 2005-2006; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 118-120; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, I, 26-27; *Hedîyyetü'l-ârifin*, I, 25; *İzâhu'l-meknûn*, I, 391; Tünekî, *Mu'cemü'l-muşannifîn* (nşr. Sıddîk Kemâl el-Mekkî), Beyrut 1344/1925, IV, 419-420; Brockelmann, GAL, II, 24-25; *Suppl.*, II, 13; Kehhâle, *Mu'cemü'l-m'ellifîn*, I, 88; Ali Şevvâh İshak, *Mu'cemü'ş muşannefâtü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Riyad 1404/1984, IV, 167; Ali Refîî, "İbn Ebî Şerîf", *DMBİ*, II, 663-664; *Mu.Fs.*, I, 42-43.

ALİ ÖZEK

İBN EBÛ ŞERİF, Kemâleddin (كمال الدين ابن أبي شريف)

Ebû'l-Meâlî Kemâlüddîn
Muhammed b. Muhammed
b. Ebî Bekr el-Makdisî
(ö. 906/1500)

Şâfiî âlimi.

5 Zilhicce 822 (23 Aralık 1419) tarihinde Kudüs'te doğdu. Mâlikî âlimlerinden Ebû'l-Abbâs İbn Avcân el-Ömerî'nin torunudur. Babasının yanında iyi bir eğitim görerek yetişti. İbn Hacer el-Askalânî, Necmeddin İbn Cemâa, Ebû'l-Kâsım en-Nüveyrî, Muhibbüddin İbn Nasrullah el-Bağdâdî, Şemseddin İbn İmrân onun ders aldığı hocalardan bazılarıdır. Kur'an-ı Kerîm'den başka bazı ilimlere dair temel eserleri ezberledi. 844 (1440) yılında Kahire'ye giderek öğrenimini sürdürdü ve İbnü'l-Hümâm'ın derslerine katıldı. İzzeddin Abdüsselâm el-Bağdâdî, Sa'deddin İbn-nü'd-Deyrî, Alâ el-Kalkaşendî ve İbn Hacer el-Askalânî'den çeşitli kitapları okudu. İbn Hacer, yazdığı icâzetnâmesinde onun fetva verebilecek derecede yetişmiş bir âlim olduğunu belirtmiştir. 846'da (1442) Kudüs'e dönen İbn Ebû Şerîf burada ders okutmaya başladı. Kardeşi Burhâneddin İbn Ebû Şerîf, İbn Kâsım el-Gazzî, Ebû'l-Yümn el-Uleymî, Zeyneddin ez-Zerkeşî, Takıyyüddin el-Kalkaşendî onun tanınmış öğrencilerindendir. 853 (1450) yılında hacca gitti. Mekke ve Medine'de Takıyyüddin İbn Fehd, Muhibbüddin et-Taberî, İbnü'z-Ziyâ el-Mekkî ve diğer bazı âlim-

lerden hadis dinledi. Hacdan döndükten sonra Kudüs'te Salâhiyye Medresesi'nde müderris olarak görevlendirildi. Salâhiyye Medresesi şeyhi Garsüddin Halîl el-Kinnânî ile Şehâbeddin el-Umeyrî arasında çıkan anlaşmazlıkta Umeyrî'yi destekleyince buradan ayrılmak zorunda kaldı ve Kahire'ye gitti. Ancak durumu emîre anlatması üzerine aynı medreseye yeniden tayin edildi ve iki yıl süreyle hem yönetici hem müderris olarak görev yaptı. 878'de (1473) bu görevinden alınıp yerine İbn Cemâa'nın getirilmesi üzerine ilmi faaliyetlerini evinde sürdürdü. 881'de (1476) Kahire'ye yerleşti. Müeyyediyye ve Kâmiyye medreselerinin yanı sıra Eşrefiyye Medresesi'nde müderrislik ve yöneticilik yaptı. Başarılarıyla halkın ve Sultan Kayıtbay'ın takdirini kazandı. Şöhreti kısa zamanda bölgeye yayıldı. Farklı mezheplere mensup çevrelerde fetvalarına itibar edilip eserleri okutuldu (Ebû'l-Yümn el-Uleymî, II, 709). 900 (1495) yılında Salâhiyye Hankahı'ndaki eğitim ve öğretimi islah etmekle görevlendirildi; burada sûfilerle yaptığı toplantılar sonunda meselelerin çözümü için programlar hazırladı. Bu faaliyeti başarılı sonuç verince Cevheriyye ile diğer bazı medreselerde benzer çalışmaları yürütmekle görevlendirilip bunları da başarıyla gerçekleştirdi. 25 Cemâziyelevvel 906'da (17 Aralık 1500) Kudüs'te vefat etti. Kâtib Çelebi ile Leknevî ölüm tarihini 905 (1499) olarak kaydederler (*Keşfü'z-zunûn*, I, 749; II, 1667; *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 234).

İbn Ebû Şerîf, hemen hemen bütün İslâmî ilimlerde geniş bilgi sahibi bir âlim olup daha çok kaleme aldığı şerh ve hâşiyelerle tanınmıştır. Öğrencilerinden Ebû'l-Yümn el-Uleymî hocasının aynı zamanda şiir yazdığını nakleder (*el-Ünsü'l-celîl*, II, 710). Sehâvî de onun zekî, hafızası ve muhakemesi güçlü, öğrencileriyle ilmi tartışma yapmayı seven ve rivayetlerine güvenilen bir âlim olduğunu belirtir (*ed-Ḍav'ü'l-lâmî*, IX, 64-66). İbn Ebû Şerîf, Eş'ariyye'ye mensup olmasına rağmen Mâtürîdî âlimi İbnü'l-Hümâm'ın *el-Müsâyere*'sini şerhederek Mâtürîdiyye çevrelerinde de tanınmıştır. Tasavvuf da ilgilenmiş ve silsile itibarıyla Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaşan bazı sûfilerden hırka giydiği rivayet edilmiştir.

Eserleri. 1. *el-Müsâmere bi-şerhi'l-Müsâyere fi'l-akâ'idü'l-münciye fi'l-âhire*. Hem Eş'arî hem Mâtürîdî âlimlerince medreselerde okutulan eserin sa-

dece İstanbul'daki kütüphanelerde elliyi aşkın yazma nüshası bulunmaktadır (meselâ bk. Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 650-652; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2320, Cârullah Efendi, nr. 1047, Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 839). İbn Kutluboğa'nın şerhiyle birlikte yayımlanan eserin (Bulak 1317; Bağdad 1962) ofset baskısı da yapılmıştır (İstanbul 1979). 2. *el-Ferâ'id fi halli Şerhi'l-Akâ'id*. Teftâzânî'nin eserine yapmış bir hâşiyedir (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 209, Esad Efendi, nr. 1159, Süleymaniye, nr. 755; İÜ Ktp., AY, nr. 2835). 3. *el-Es'ile ve'l-ecvibe tete'alâk bi-leyse fi'l-imekân ebda' mimma kân* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2707/6). İbn Ebû Şerîf bu eserini, bazı Eş'arî ve Hanbelî âlimlerinin, Gazzâlî'nin mevcut kâinattan daha mükemmeline yaratmanın imkânsız olduğu yolundaki sözüyle Mu'tezile'ye ait "aslah" görüşünü benimsediğini ileri sürmesi ve Burhâneddin el-Bikâî'nin bu iddiayı destekleyen bir risâle kaleme alması üzerine yazmıştır. İbn Ebû Şerîf risâlesinde aslah telakkisine yöneltilen eleştirileri kabul etmekle birlikte Gazzâlî'ye atfedilen sözün onun tarafından söylenmiş olamayacağını, bu sözü söylemiş olsa bile bununla ilâhî irade ve kudreti sınırlandıran bir mânâyı kasdetmemesi gerektiğini, buna aykırı düşen görüşlerin isabetli sayılamayacağını belirtir. Sehâvî, bu risâleyi yazdığı için İbn Ebû Şerîf'in bir müddet Kahire'den sürgün edildiğini nakleder (a.g.e., IX, 66). 4. *et-Tâc ve'l-iklîl 'alâ Envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl*. Beyzâvî'ye ait eserin Fâtîha sûresi tefsirine yapılmış bir şerhtir. Bazı kaynaklarda *Kıṭ'a 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî*, *Hâşiye 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî* gibi adlarla da anılan eserin (Ebû'l-Yümn el-Uleymî, II, 710; Şevkânî, II, 222-223) bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde mevcuttur (nr. 1817). 5. *Tefsîrü'l-âyeteyn min sûreti'l-Bakara*. Sürenin son iki âyetine dair bir risâledir (*Fihrisü'l-hizâneti't-Teymûriyye*, III, 163). 6. *Ta'likâ 'alâ emâkin mine't-tenzîl* (a.g.e., a.y.). 7. *Hâşiye 'alâ Şerhi'n-Nuḥbe*. İbn Hacer el-Askalânî'ye ait hadis usulüne dair eserin hâşiyesidir. Yazma nüshalarında *Neticetü'n-nazar fi Şerhi Nuḥbeti'l-fiker* (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 147), *Ta'likâ 'alâ Şerhi'n-Nuḥbe* (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 157) gibi adlarla geçer. 8. *ed-Dürerü'l-levâmî' bi-tahrîri Cem'îl-cevâmî'*. Tâceddin es-Sübkî'nin usûl-i fıkha dair eserine Celâleddin el-